

A sűrítés transzparenciája

Heidegger, például, hogy látná, hova vezet – a Földtükröt forgatván – a Földút? „A földgyalu tükörsimává Gyalulta az utat A gyászhuszár háza előtt: Megvakult tükörré.” Így indul az új Acsai-kötetnek egy verse, a gyászhuszár háza előtt, a földdel egyenlővé tett földdel. Sétára, el-járáásra, gyorsléptű gyalogtúrára serkentően, ami nyilván Heideggertől sem volna idegen, talán még a feketemisére „alkalmazható” gyászhuszárral együtt sem. Hiszen itt útra készülnek, útépitésre „együttal”, burkolásra, amivel – Heidegger nyomdokán haladva – a Világ Allványzata bővül ki még egy pallóval. Könnyebb lesz-e vagy nehezebb tőle a gyászhuszár dolga? Hogy ne mondjam: az élete?

Olvasom az új Acsai-könyvet, újraolvasom a régit, az elsőt, s aztán megint ezt, a Természetes ellenséget. Keveset törődve a kötetszerkezettel, keresztbe-kasba bolyongok benne, szintúgy a Milyen évszakban, arról is meg-megfeledkezve, hogy eldöntsem: melyik a külön, az elsőbrendű. Persze, hogy a második! Hiszen a költő, kivált ha annyira fiatal még, mint Acsai Roland, érik, fejlődik – másfelől viszont bennem az újak a régi darabokat elevenítik újra. S mielőtt elfelejteném: a költői érettségben (érettség kérdésében) is mintha volna valami természet-ellenes! Mintha a vers („mint olyan”) nem feltétlenül tartaná magát a természet (ld. Milyen évszak) kronométeréhez; más lépték, keresztlépés, át-lépés (kikockázott ugrás) s megannyi vad vagy észlelhetetlen táncfigura. Acsai első kötete már teli abszolút érett költészettel. S mielőtt magam is félreérthetném állításomat: szóhasználatomban itt az érettség nem technikai minőséget jelent, bár ez utóbbi se nagyon hibázik a versekben; fontosabb azonban az élmény, az ihlet érettsége, ami, kedvenc Holanom szavával élve, a vers akaratát érvényre juttat(hat)ja.

Misztifikálnám a verset? Nem ildomos, tudom, pragmatista igyekvéseink „értelem-szerűen” kriminalizálják (vagy pszichopatologizálják) a titokzatosságot, a vers legfőbb mint hagyomány, mint intézmény „élvezhet” bizonyos mentességet a „leleplezési eljárások” alól, többnyire avval a kimondott vagy kimondatlan feltétellel, hogy a leleplezést (önkritikát) ő maga végzi el, a maga (intézményi, formai) keretei között. És teszi is ezt szorgalmasan, a közbeszéd kiváltságosabb pozícióira törve, s egész eredményesen manapság. A titok „valósággal” elbomlik az érdekes-érdektelen kategóriák viszonylatában. Mert hát ki ne tudná, hogyne, hogy életünk, alapjában véve, ergo felépítményeire nézvést is, merő titkosság, nem általunk titkosítása valaminek, hanem fordítva, bennünket érintően és magával ragadóan az! Tudjuk ezt, persze, s kellőképpen unjuk is általában – miután (köz)beszédünk (beszélgetésünk) tárgyait csak nem és nem sikerül „perdöntően” pontosítanunk vele; mivel; mivel a titok – utánozhatatlan!

Félbeszakítva fejtegetésemet (hiszen nem megfejtés-

József Attila Kör – Kijarat Kiadó
Budapest, 2003
64 oldal, 900 Ft

nek szántam), a vers utáncat-jellegére összpontosítanék „egy verset”; hogy utánozhatja-e a titkot, tehet-e úgy, mintha, vagy azzá kell válnia, azonosulnia a titokkal, ahhoz, hogy „de facto” szólni tudjon róla? Kérdésem úgy hat, mintha szabadságomban vagy a vers szabadságában állna a döntés; holott egyikünkében sem külön-külön. Acsai korábbi kötetéről izgalmas értekezéseket olvastam Harcos Bálinttól, Tandoritól, Korcsog Balázstól, s mindhármójuk írása megerősített abban a képzetemben, hogy az Acsai-vers rendhagyó tünemény a jelenkori magyar költészet horizontján, hogy ez a vers természete és szándéka szerint is elüt a – rövidség kedvéért csak így nevezem – közbeszédű, a közbeszéddel *versengő* lírától. Nem ütközik (meg) vele, oppozíciója inkább passzív (pl. magába forduló, szemlélődő), mondhatni, flegma. Es hallatlanul erélyes ugyanakkor! Variálva a holani mondást: elkötelezettje a versnek? Korcsog Balázs írja rövid és szellemes portréjában erről a líráról, hogy olyan irtás, ritkító tisztázás, amely ellentétes a – német eredetű Dichtung (költészet) – sűrítés fogalmával (lichten: ritkít, tisztáz), s javasolja is ezért, hogy az Acsai-vers irtásnak neveztessek inkább, mint (sűrített) írásnak. És igaza van abban is, az új kötet ismeretében kivált, hogy Acsai Roland szüntelenül tematizálja is ezt a „módszert”; legyen szó az írásról magáról vagy még gyakrabban a versek tárgyát, történetét képező – növényt, állatot – irtó műveletekről (hadjáratozókról netalán). E tekintetben a kötet címe már magáért beszél: Természetes ellenség. És a kötetben, a jobbnál jobb s egyre jobban kidolgozott versek között szerepel egy mindenezeket koncentráló, önreflektív darab, A preparátor, amelyben én a költő metapoétikáját látom „körvonalazódní” (még hozzá a leghatározottabb vonalvezetéssel). A preparátor – s innen idézem az öt tercinából álló, dramaturgiaiag is remekmű sűrűsödési szakaszát: – „nem

*Gondol közben semmire:
Csak a gégefő és a kloáka
Közi részre, amit vágott a szike.”*

Gordiuszi képlet, az említett gégefő-kloáka hasítékon keresztül bonyolítottatik le a mulandóság kipakolása és az immár zárt időtartam hézagának betömködése, rögzítése egyszóval a látszat, a forma szerkezetének. A vers előzménye és zárata akár kommentárnak is felfogható – természetesen nem az, de Acsai olyan szűkszavúan, fegyelmetten számol be kvázi-prózaik körülményekről, hogy ezáltal a „szerkezet gyújtópontja” abszolút tömörségében válik egyszerre döbbentő (lélegzetállító) tágassággá, a szemlélet tisztásává. Áttetsző sűrűség. Koncentrált transzparencia. Amit már az első kötetében is nem egy helyen sikerült elérnie, mint akár a címadó Milyen évszak hatsoros versében, vagy egy másik hatsorosban, a Csupa szél-ben. „Bogarak használják a levegőt”, áll a Milyen évszak tengelyében, s mintegy ennek a tengelynek a fordulatával érkezik meg, érik be a (saját bogaraitól űzött, sőt száműzött) elme önfelismerése: „Mint lombtalan fa, vagy mint a szárnyuk (ti. a bogaraké): egyre átlátszóbb tudatlanságunk.” És el ne felejtsek még egy – szerintem nagyon fontos – körülményt. Az Acsai-versek élményanyaga gyakran közvetlenül, néven nevezett motívumként épül be a szövegbe, így például a gyerekkori betegsége, asztmája is többször szóba kerül – és több mint szóba kerül! Ha tudniillik tüzetesen vizsgálom meg az iménti idézetet: „Bogarak használják a levegőt”, eltűnődhetek azon, hogy nem lett volna-e poétikailag szerencsésebb a használják helyett mondjuk szabdadják-ot írni, ami talán érzékibben s jelentésdúsabban idézné meg a bogarak táncát. Igen ám, csak hogy erre eszembe jut egy sereg más szöveghely, ahol a fulladás, a szorongás, a félelem ütteti meg a költővel

a hangot, és hirtelen megvilágosodik a használják ige konkrétan egzisztenciális értelme-jelentősége, az, ami kivételesen-pontosává avatja ebben az esetben a szó „használatát”; vagyis amit első ránézésre poétikailag hozzávetőlegesnek vélhetek, az később, a figyelmes olvasás révén triumfál minden általában-tökéletes-poétikai-megoldás fölött.

Erre az apró visszanezésre (plusz tünődésre) azért kerítettem sort, mert úgy érzem, az új kötet tudatosabban struktúrált, tervszerűbben megmunkált darabjai segítettek hozzá, hogy eredetibb intenzitásukban értsem meg a korábbi versek – általam eleddig sommásan elégikusnak nevezett – hangvitelét. Ez a hang, ismétlem, alig érintkezik (közösködik) a közbeszéd intonációs normáival, extráival; a Természetes ellenség-ben még kevésbé talán, mint a Milyen évszak-ban, ahol az a bizonyos „elégikum” – akarva-nem akarva – mégiscsak, költőileg és „emberileg” egyaránt, perszonalizálta, szerep-azonosította valamelyest a versbeszédet; nyíltabban apellált némely (köz)hangulatokra. Itt azonban már nem. Az új kötet szinte valamennyi verse: mű-hely, ahol (újrészve Heidegger-t, meg az ő Hölderlinjét) de facto költőien lakozik az ember – hozzáférhetle-nebből és elragadtatottabban ihlettől és belátástól. Az első kötet emléktárgyi bősége, természeti kép-gazdagsága itt egy átfogó archeologikumban (archeológiai metaforában) rendeződik újjá, mégpedig olyan aprólékos mű-gonddal, hogy benne a „természetes el-lenség” is „abszolút szavazati joggal” bírjon. Acsai úgyszólván mindenütt a szenvtelen-ség konstellációját provokálja, a mindenkori szervesség szervetlenbe-ágyazottságát, s a kettő váratlan (meglepő, rémíztő, humoros, abszurd, észhez térítő stb.) egymást-át-hatásait. Mintha semmit nem bízna a véletlenre, egyfelől tudniillik, mert a „végső” ki-jelentést illetően fenntartás nélkül „adja át a szót”; mintha maga a vers „csupán” az „al-kalmi” „megszorításokat” tartalmazná, s éppen addig a pontig, ahol a megszorítások – „egymással szót értvén” – át kell hogy adják a helyüket a keletkezőnek.

Murno János

